

Глава 5

РАЗВИТИЕ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ – ПОТРЕБЛЕНИЕ, ЦЕНИ, ПУБЛИЧНИ РАЗХОДИ

Настоящият обзор на развитието на лекарствената политика в България обхваща първото десетилетие на 21-ви век, основно поради наличието на тотална здравна реформа през този период, навлизането на пазарните конкурентни механизми в лекарството-снабдяването, съгласуването на специализираното ни законодателство с това на другите страни членки на Европейския съюз, силното развитие на генеричната индустрия и потребление в световен мащаб, както и ярко изразените стратегии на различни правителства в посока намаляване на разходите за лекарствопотребление. Съгласно изследване на анализаторската компания IMS Health и Европейската федерация на европейските индустрии и асоциации (EFPIA) България е първенец в Европейския съюз по лични разходи на пациентите за лекарства и съответно най-ниски публични разходи за лекарства – *фиг. 10*.

Фармацевтичният пазар в България в зависимост от мястото на отпускане и предназначението на лекарствените продукти може да се раздели на две основни части – аптечен и болничен фармацевтичен пазар. На *фиг. 11* е изобразено развитието на пазара в стойност през периода 2002-2010 г. Общите продажби за период от девет години нарастват с 262%, или с 29% средно годишно, което прави българския фармацевтичен пазар един от най-бързо развиващите се в Европа. По-интересен е анализът на развитието на двата основни фармацевтични сектора. Докато аптечният пазар се увеличава за разглеждания период с 264%, т.е. 29,34% средно годишно,

то болничният фармацевтичен пазар нараства едва със 190%, или с 21% годишно. По-бурното развитие на аптечния сектор се дължи на няколко фактора, основните от които са:

- Реимбурсация на лекарствени продукти за домашно лечение от системата на задължителното здравно осигуряване след 2000 г.
- Липсата на мерки за насърчаване на употребата на генерични лекарствени продукти.
- Въвеждането на клинични пътеки като механизъм за заплащане в болничната помощ.

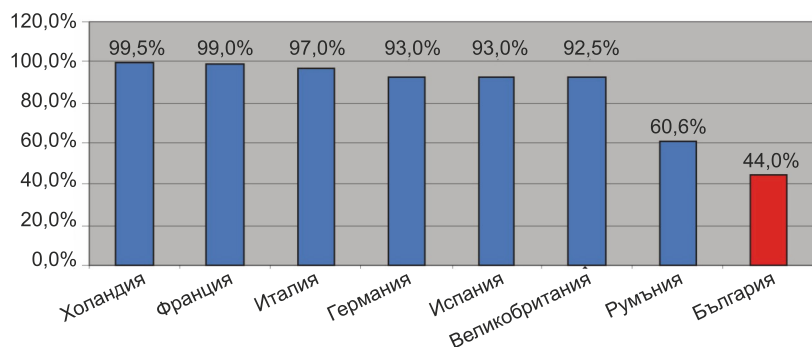
В болничния сектор, където доставките се осъществяват съгласно изискванията на Закона за обществените поръчки и конкурсите се провеждат въз основа на спецификации за лекарствени продукти с INN, което насърчава участието и доставките на генерични лекарствени продукти, може да бъде отчетен сигнификантно по-нисък ръст на разходите за фармацевтични продукти.

Фармацевтичният пазар, като стойност и количество (брой продадени опаковки) е показан в таблица 4.

Изводите за по-успешната генерична пенетрация на болничния фармацевтичен пазар се налагат и от данните за 2010 г. Средна цена на лекарствен продукт, продаден на болниците е 6,38 лв., докато продадените продукти от търговските аптеки са със средна цена 7,35 лв.

Табл. 4. Стойностно и количествено измерение на българския фармацевтичен пазар през 2010 г.

Фармацевтичен пазар	Стойност на фармацевтичния пазар, 2010 г., лв.	Количество на фармацевтичния пазар, 2010 г., бр.
Общ фармацевтичен пазар	1 800 млн. лв. (+ 5%)	255 млн. оп. (без промяна)

Източник: IMS Health, Statistical data (91)

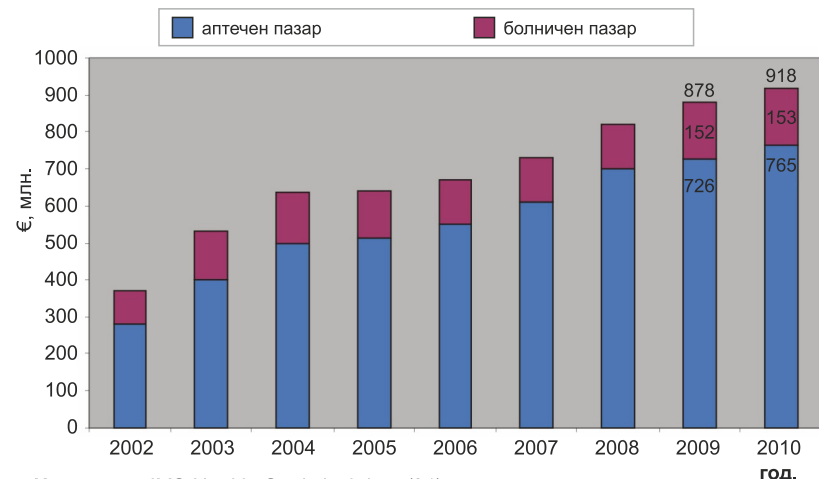
Фиг. 10. Публични разходи за лекарства в някои страни членки на Европейския съюз от общите разходи за лекарства по лекарско предписание

Аптечен пазар	1 500 млн. лв. (+ 6%)	204 млн. оп. (без промяна)
Болничен	300 млн. лв. (+ 3%)	47 млн. оп. (без промяна)

Източник: IMS Health, Доклад [35]

По-високата с 15% средна цена на медикаментите в аптечния сектор също се дължи единствено на ниското ниво на употреба на генерични продукти. През 2010 г. също се забелязва по-висок годишен ръст на аптечния, отколкото на болничния пазар. Непрекъснатото увеличаване на цените и прескрипциите на лекарствени продукти със запазени марки за извънболнично лечение променят и цялостната структура на фармацевтичния пазар за разглеждания деветгодишен период – делът на аптечния допълнителен пазар нараства от 77% до 84% от стойността на глобалния фармацевтичен пазар. От друга страна, липсата на промяна в броя опаковки на лекарствените продукти налага извода, че ръстът в стойността се дължи не на увеличена достъпност и потребление, а единствено на увеличените цени на лекарствените продукти.

От гледна точка на финансиращите институции българският пазар може да бъде разделен на други две части:

Източник: IMS Health, Statistical data (91)

Фиг. 11. Продажби на българския фармацевтичен пазар за периода 2002-2010 г. (€ млн.)

- фармацевтичен пазар, финансиран от публични фондове
- фармацевтичен пазар, финансиран от частни средства.

В табл. 5 са представени данните на публично финансиран фармацевтичен пазар за периода 2008-2010 г. в зависимост от финансиращата институция (НЗОК, МЗ, държавни и общински болници).

Табл. 5. Публично финансиран фармацевтичен пазар в България за периода 2008-2010 г.

Публично финансиран фармацевтичен сектор	Стойност, млн. лв.		
	2008	2009	2010
Публично финансиран пазар – общо	557	628	630
НЗОК – реимбурсирани продукти за домашно лечение	295	330	330
Болничен пазар – търгове на МЗ	84	140	142
Болничен пазар – търгове на болниците	176	158	158

Източник: IMS Health, Доклад [35]

Секторът на публично финансираните лекарствени продукти представлява 35% от общия фармацевтичен пазар – *табл. 6*.

Табл. 6. Относителни дялове на фармацевтичните сектори по източник на финансиране

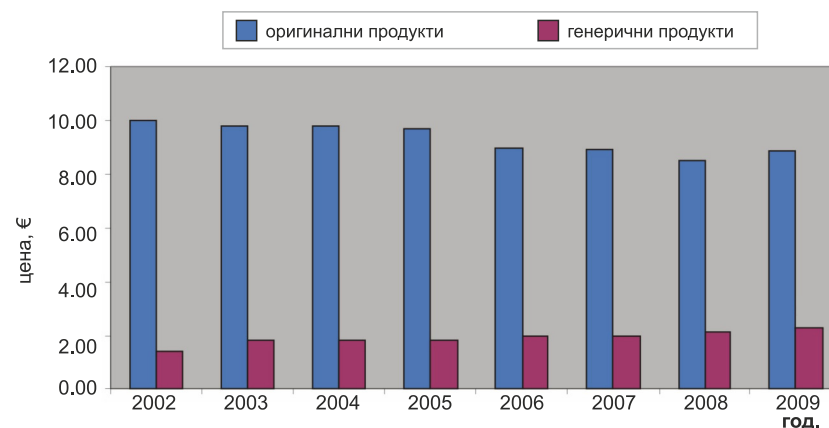
Фармацевтичен сектор	2009, млн. лв., %	2010, млн. лв., %
Публично финансиран пазар	628	630
Частно финансиран свободен пазар	1090	1170
Дял на публичния пазар	36,6 %	35 %
Дял на частния пазар	63,4 %	65 %

Източник: IMS Health, Доклад [35]

В резултат на световните тенденции за съкращаване на разходите за фармацевтични продукти и натиск върху цените и в България средната цена на лекарствените продукти относително постепенно намалява

Развитието на абсолютната стойност на средната цена на генерични и оригинални лекарствени продукти е илюстрирано на *фиг. 12*.

Цената на оригиналните продукти за осемгодишен период е намаляла с 11,5% от € 10,0 до € 8,85, което е много по-малко от световния тренд на намаление на цените. Средната цена на генеричните продукти се развива в границите € 1,6-2,3, което кореспондира с инфлационните процеси през периода. Съотношението между цените на оригиналните и генеричните продукти през периода не се променя в големи граници, като между 16% и 26% представлява средната цена на генеричните продукти спрямо средната цена на оригиналните продукти. Прави впечатление, че цената на оригиналните лекарства намалява с по-бързи темпове след 2006 г., когато в България нормативно се приема референтното ценообразуване и Наредбата за Позитивен лекарствен списък [41, 42].

Източник: IMS Health, Доклад (35)

Фиг. 12. Развитие на абсолютната средна цена на лекарствените продукти в България през периода 2002-2009 г.

Важен за обективните заключения за развитието на българския фармацевтичен пазар е сравнителният анализ с показатели на фармацевтичните пазари в другите страни от Централна и Източна Европа. В България 80% от разходите за фармацевтични продукти (в СЕЕ – 70%) се усвояват за лечение на заболявания от пет терапевтични групи – заболявания на сърдечно-съдовата система (хипертония, исхемична болест и сърдечна недостатъчност), заболявания на храносмилателната система и метаболизма (диабет), заболявания на нервната система (шизофрения, биполарно афективно разстройство, множествена склероза, болест на Паркинсон), заболявания на дихателната система (астма и хронична обструктивна белодробна болест) и антиинфекциозни лекарства (антибиотици). Следователно 80% от разходите за лекарствени продукти се използват за закупуване на АСЕ инхибитори, β-блокери, Са антагонисти, диуретици, статини, АРБ, инсулин, метформин, сулфанилурейни антидиабетни лекарства, атипични антипсихотици, антидепресанти, интерферони, леводопа, антибиотици, β-адренормиметици, гликокортикостероиди и комбинирани лекар-

ствени продукти. Големите пазарни дялове на изброените лекарствени средства прави конкуренцията в посочените терапевтични групи изключително изострена.

В *табл. 7* са сравнени българските и европейските пазарни дялове на аптечния и болничния фармацевтичен сектор.

Табл. 7. Сравнителни характеристики на фармацевтичните сектори в България и страните от ЕС по стойност

Страна	Стойност на фармацевтичния пазар 2008, €	Стойност на аптечния пазар 2008, €	Стойност на болничния пазар 2008, €	Годишна стойност на разхода за фармацевтични продукти на човек, €
Франция	28 704 795 000	20 850 098 000	7 854 697 000	453
Белгия	4 189 525 000	3 061 437 000	1 128 088 000	396
Финландия	1 876 168 000	1 415 190 000	460 978 000	356
Австрия	2 920 598 000	2 011 839 000	908 759 000	352
Германия	27 804 980 000	24 000 382 000	3 804 598 000	338
Испания	14 121 231 000	9 354 838 000	4 766 383 000	318
Италия	17 386 025 000	11 719 468 000	5 666 557 000	294
Англия	14 385 029 000	10 169 347 000	4 215 682 000	237
Словакия	1 068 236 000	951 323 000	116 913 000	198
Унгария	1 993 046 000	1 633 579 000	359 467 000	198
Чехия	1 802 068 000	1 243 193 000	558 875 000	175
Полша	4 652 321 000	4 058 740 000	593 581 000	122
Латвия	265 671 000	226 569 000	39 102 000	116
Румъния	1 846 992 000	1 547 944 000	298 978 000	86
България	617 081 000	495 655 000	121 426 000	80

Източник: IMS Health, Statistical data [91]

От всички страни в ЕС България е на последно място по стойност на употребените лекарствени продукти на човек. Това най-вероятно е и една от причините за лошия контрол на хроничните

заболявания и по-високата смъртност и брой на хоспитализации от средноевропейските нива [4, 16, 17]. Потреблението на лекарства в стойност е по-ниско между два и четири пъти в България в сравнение с ценово референтните държави от Централна и Източна Европа. Следователно и броят употребени лекарствени продукти в нашата страна е пропорционално по-малък, което говори за затруднена достъпност. Тези данни косвено съответстват на най-ниските нива на реимбурсация и публичните разходи за лекарствени продукти в България, което пряко пречатства достъпността до лекарствена терапия.

Разходите за фармацевтични продукти във всяка държава са пряка функция от общите разходи за здравеопазване.

При средноевропейско ниво на здравноосигурителна вноска България има най-ниските публични разходи за здравеопазване. Това е пряк резултат от правителствената политика на блокиране на голяма част от здравноосигурителните приходи в резерв, който да балансира държавния бюджет. Тази държавна политика предопределя нарастващите проблеми в здравната система в България.

На *фиг. 13* е изобразен сравнителен анализ на потреблението на лекарствени продукти като стойност по химикотерапевтични групи. Продуктовото разпределение на българския фармацевтичен пазар се различава както от източноевропейските, така и от западноевропейските пазари. В сравнение с другите страни в България се използват повече антидиабетни продукти (инсулин), АСЕ инхибитори, аналгетици и антипсихотици, докато потреблението на онкологични продукти, статини и антиастматични продукти все още е под средните нива. Високите нива на сърдечно-съдови заболявания предопределят класирането на основните антихипертензивни продукти (АСЕ инхибитори, β -блокери, Са антагонисти и диуретици) в челната десетка на най-продаваните фармацевтични продукти в България.

Генеричната пенетрация на фармацевтичния пазар у нас е показана на *фиг. 14*. Въпреки че през 2003 г. генеричните продукти за първи път като стойност надхвърлят 50% от пазара, съотноше-

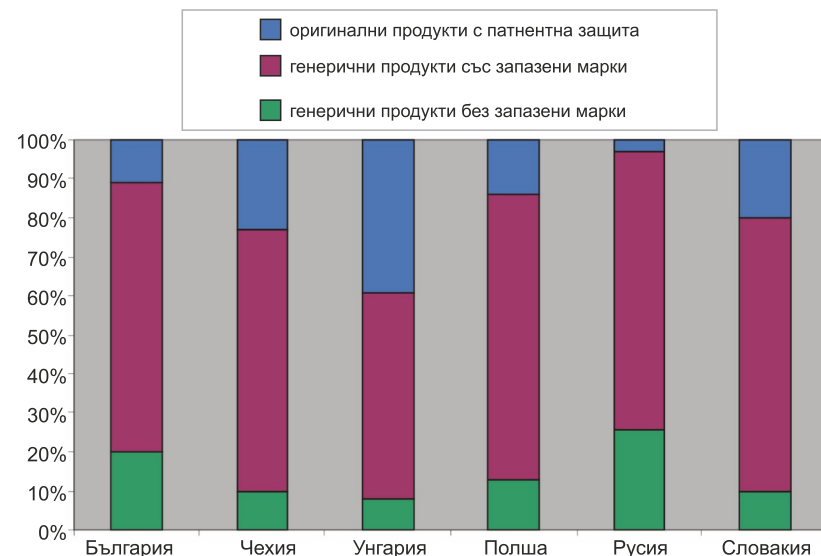
нието на пазарните дялове се запазва през разглеждания осемгодишен период и през 2009 г. съотношението генерични/оригинални продукти е 55%/45%.

Подреждането на първите десет фармацевтични производители на българския пазар за 2010 г. е показано в таблица 8.

Западна Европа	Централна и Източна Европа	България
Онкологични продукти	Онкологични продукти	Инсулини
Респираторни продукти	Респираторни продукти	АСЕ инхибитори
Статини	Инсулини	Онкологични продукти
АРБ	Статини	Аналгетици
Инхибитори на протонната помпа	Инхибитори на протонната помпа	Антипсихотици
Инсулини	Антипсихотици	β-блокери
Антипсихотици	Нестероидни противовоспалителни средства	Нестероидни противовоспалителни средства
Аналгетици	Цефалоспорини	Цефалоспорини
Антидепресанти	Аналгетици	Са антагонисти
Лекарства за автоимунни заб.	АРБ	Диуретици

Източник: *The Pharmaceuticals Market: CEE, Pharma Outlook [129]*

Фиг. 13. Фармакологичен сравнителен профил на европейските пазари

Източник: *The Pharmaceuticals Market CEE, Pharma Outlook (129)*

Фиг. 14. Генерично проникване на фармацевтичните пазари на Централна и Източна Европа

Табл. 8. Първите десет производители за 2010 г. по стойност на продажби

Производител	Продажби, 2010 г., лв.	Промяна спрямо предходна година, %	Относителен пазарен дял, %
Actavis	130 558 594	+ 1.2	7.5
Novartis	119 283 472	+ 9.0	6.9
Roche	113 586 360	+ 52.3	6.5
Sanofi-Aventis	113 005 171	+ 8.9	6.5
Sopharma	108 432 849	+ 1.6	6.2
Glaxo Smith Kline	86 249 771	+ 15.5	5.0
Servier	75 900 426	+ 12.9	4.4
Pfizer	62 076 816	+ 17.9	3.6
Menarini	52 808 967	+ 2.1	3.0
Bayer	52 555 883	+ 14.1	3.0

Източник: Изпълнителна агенция по лекарствата, Доклад [37]

В лидерската класация присъстват седем производители на оригинални продукти, три на генерични продукти, от които два с локално производство. Най-голям ръст на продажбите през 2010 г. (52,3%) има Roche, благодарение на перспективните си патентовани биотехнологични продукти за онкологични заболявания, основани на моноклонални антитела.